

Bosne, Čanada, Egera, Transilvanije, Đura (Győr), Knina, Krbave/Modruša, Njitre, Pečuha, Skradina, Srijema, Trogira, Váca, Varadina (Nagyvárad, Oradea), Vesprima, Zagreba i Senja, te misijskih biskupija Argyas (Arghișu), Milkó, Moldova, Beograd, Severin i Vidin. Osim visokog svećenstva, u svakoj biskupiji, ako je bilo izvora o njima, donosi se i lista drugih dužnosnika i pojedinaca koji su držali pojedine službe ovisne o pojedinim prelatima. Oni mogu biti pomoćni biskupi, vikari koji imaju sudsku funkciju u biskupiji ili drugi upravitelji posjeda. Ostali su i prepošti onih kaptola koji smiju nositi pontifikalne insignije, kao što su oni u Stolnom Biogradu, Požunu ili Spišu.

Autor je složio arhontološki popis od četrdesetih godina 15. stoljeća do Mohačke bitke 1526. godine. U slučajevima ako su nadživjeli bitku, završni datumi su oni smrti pojedinih prelata. No, u slučajevima pomoćnih biskupa, vikara i upravitelja posjeda, uz nekoliko iznimaka, završni je datum upravo onaj bitke – 29. kolovoz 1526. To je i posve legitimno rješenje, jer nije bio autorov zadatak baviti se karijerama tih ljudi nakon 1526. godine.

Nakon uvoda slijedi popis kratica gdje se detaljno razjašnjavaju pojedine kratice. Potom slijedi sama arhontologija, prvo dvije nadbiskupije, a potom biskupije abecednim redom. Na početku svakog od popisa, ima sumarna literatura koja sadrži najvažnija djela koja se bave pojedinim dignitarijima. Popis uključuje imena prelata i godine službe, pod imenima nadbiskupa i biskupa se nalaze njihovi pomoćni biskupi, vikari i potom drugi ekonomski upravitelji biskupija. Za kler stranog porijekla donosi se njihovo originalno ime, no ako je identifikacija nejasna ili upitna, autor ih donosi s imenima pod kojima se spominju u izvoru. Nakon imena dužnosnika donose se kronološki okviri službe, koja može biti potvrđena u izvorima. Nakon datuma, autor daje izvornik iz kojeg je preuzeo podatak. Djelo je i cjelovito anotirano.

Može se ustvrditi da je arhontologija prelata kasnog srednjeg vijeka rezultat pomnog i promišljenog istraživanja, djelo koje ispunjava praznine koje će biti od velike koristi za istraživače ovog razdoblja.

Bálint Ternovác

Norbert C. Tóth – Richárd Horváth – András W. Kovács – Tibor Neumann – Tamás Pálosfalvi, *Magyarország világi archontológiája 1458-1526. II. Megyék [Svjetovna arhontologija Ugarske 1458.-1526. II. Županije]*, Magyar történelmi emlékek – Adattárak, ur. Pál Fodor, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest 2017., 616 str.

Mađarska medievistika ima kao velik i važan projekt arhontologiju srednjeg vijeka. Već sam u prethodnom prikazu spomenula važne doprinose temi koje su dali Attila Zsoldos (2011.) i Pál Engel (1996., 2001.) za razdoblja do 1457. godine. Treći korak je svjetovna arhontologija Ugarske od 1458. do 1526., koja je zamišljena kao projekt u tri sveska. Prvi je bio arhontologija prelata i baruna koju su prošle godine priredili Norbert C. Tóth, Richárd Horváth, Tibor Neumann i Tamás Pálosfalvi. Sada je svijetlo dana ugledao drugi svezak serije, objavljen 2017., a donosi popise župana, podžupana i plemićkih sudaca (*iudices nobilium*). Potrebno je naglasiti da će treći svezak imati popise tvrdih gradova, njihovih vlasnika i kaštelana te potpuna kazala svih triju svezaka. Grupi autora je pridodan i novi član, András W. Kovács, koji je priredio popis erdeljskih županija i njihovih dužnosnika.

Drugi svezak ovdje prikazivan donosi popis župana, podžupana i plemićkih sudaca srednjovjekovnog Ugarskog Kraljevstva abecednim redoslijedom županija. Županije Erdelja i Slavonije donose se zasebno. Na početku svakog odsječka s popisima nalazi se kratki sažetak glavnih činjenica i informacija o pojedinoj županiji, glavna literatura i prethodne arhontološke zbirke, datumi i signature onih isprava koje su izdane u ime plemićke zajednice (*universitas*) županije. Iza svakog župana navode se dva para godina, pri čemu prvi par pokazuje početak i kraj obnašanja dužnosti prema podacima iz isprava, a drugi teoretske kronološke granice istog razdoblja. Teoretske kronološke granice stoga pokrivaju čitavo razdoblje, bez ikakvih prekida. Oba para datuma su u većini slučajeva slična, ali postoje i neki izuzeci. Kod svake osobe manjim slovima su napisani i drugi položaji koje su obnašali, kako je to učinjeno i u prethodnim svescima arhontologije.

Ispod svakog župana navode se i podžupani koji su istovremeno na službi. Nakon toga se donose plemićki suci (*iudices nobilium*), sa svim podacima o njihovoj službi.

U djelu ima nekoliko bilježaka: one se isključivo koriste kada autori žele pojasniti neke podatke o početku ili završetku službe ili dati više podataka o samim pojedincima.

Autori imena u knjizi pišu u obliku općenito korištenom u mađarskoj historiografiji, koji je uglavnom identičan onom u bazi podataka srednjovjekovne ugarske genealogije Pála Engela. Hrvatska imena pišu se u danas korištenom obliku, izuzev u slučajevima kada imaju općenito uobičajen oblik u mađarskoj historiografiji.

U djelu se donose dva apendixa u djelu: prvi donosi popis pisama imenovanja župana, a drugi popis poslanika županija na saborima 1503., 1505., 1517. i 1518. godine.

Posljednji dio sveska sadrži popis skraćena i kazalo imena spomenutih povijesnih osoba (bez uključivanja povjesničara iz korištene literature). Razrješenje obiteljskih odnosa biti će doneseno tek u jedinstvenom kazalu za sva tri sveska ovog dijela arhontologije u planiranom trećem svesku.

Drugi svezak posljednjeg dijela srednjovjekovne ugarske arhontologije, kao što je i prvi, a sigurno će tako biti i treći planirani svezak, važno je postignuće i bit će sigurno korišten kroz dugo vremena kako od mađarskih tako i od stranih povjesničara. Sve zahvaljujući autorima.

Éva B. Halász

Leksikon hrvatskog srednjovjekovlja, prir. Franjo Šanjek – Branka Grbavac, Školska knjiga, Zagreb 2017., 891 str.

Svrha jednog leksikona (iz grčkog λέξικ: riječ) je obrađivanje imena (osobe, toponimi, hidronimi, narodi, dinastije, i dr.), pojedinačnih apstraktnih i konkretnih pojmove te zbirnih cjelina (povijesni događaji, vjerska, društvena, politička, znanstvena, umjetnička, tehnička kretanja i dr.). Ovo prvo izdanje za srednjovjekovno razdoblje nudi i više od toga. Djelo je koncipirano u tri cjeline. U prvoj cjelini su abecedno poredane natuknice (12-735). Nalazimo imena pojedinih termina na stranima jezicima, neke su natuknice popraćene slikovnim prilogom, druge tematskim kartama, treće tabelama ili dopunskim popisima. Ukupno je obrađeno 737 leksema, od toga 51% potpada pod osobna imena (376), 14% je posvećeno vrsti dokumenata i pisama, pravnih i arhivskih koncepta (105), a 7% se tiče crkvenih ustanova, službi i reordova (54), te još oko 4% (29) o herezama i sljedbama. U preostala 24% nalaze se razni pojmovi,